

WICEPREZES RADY MINISTRÓW
MINISTER
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
prof. dr hab. Piotr Gliński

Szanowni Państwo,

Wielonarodowa i wielokulturowa Rzeczpospolita, choć znalazła się w kręgu kultury zachodnioeuropejskiej, łacińskiej, to na przestrzeni wieków stała się obszarem, gdzie obok siebie żyli chrześcijanie różnych tradycji – katolickiej, prawosławnej i protestanckiej, a Kościół katolicki wykształcił cztery obrządki: łaciński (rzymskokatolicki) i trzy wschodnie reprezentowane przez Kościoły: bizantyjsko-ukraiński (greckokatolicki), ormiańsko-katolicki (ormiański) oraz bizantyjsko-słowiański (neounicki). Ale dawna Rzeczpospolita to również kultura i tradycja żydowska, to także mniejsze społeczności jak tatarscy wyznawcy islamu, których osadnictwo sięga wieku XIV czy społeczność Karaimów.

Dziedzictwo, będące świadectwem działalności kościołów i związków wyznaniowych oraz świeckich mecenasów – kulturalnej, religijnej, edukacyjnej i społecznej, to również spuścizna materialna. Poczesne w nim miejsce zajmuje architektura, dzieła sztuki i rzemiosła artystyczne, będące świadectwem nie tylko realizacji potrzeb duchowych, ale także gustu, roli i znaczenia fundatorów; sztuka tworzona zarówno przez artystów polskich, jak i cudzoziemców sprowadzanych do Rzeczypospolitej przez świeckich i duchownych zleceniodawców.

Utrata państwowości i czas rozbiorów, szukanie drogi do odzyskania Niepodległości, a wreszcie fenomen polskich instytucji emigracyjnych – od tych najstarszych, założonych po upadku powstań narodowych po te, które powstały by chronić spuściznę kulturową Rzeczypospolitej w rzeczywistości pojałtańskiej – to wszystko elementy leżące u podstaw nowoczesnej myśli o tym czym jest dziedzictwo narodowe, w jaki sposób należy je badać i chronić.

Wiek XX przyniósł ogromne zmiany w sytuacji geopolitycznej i społecznej, będącej doświadczeniem zarówno narodów, jak i poszczególnych osób. Odczuwaliśmy te zmiany w sposób szczególny – cztery lata Wielkiej Wojny i tragedia Polaków, którzy stawali przeciwko rodakom służącym we wrogich sobie armiach, wreszcie wolna Polska, przywrócona państwowość; krótka Niepodległość i kolejna wojna, która stała się dla świata dramatem zniszczenia, śmierci i zaprzeczenia podstawowym wartościom, a której następstwem była dyktatura komunistyczna w wielu krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Pamiętać należy, że II wojna światowa, jej następstwa polityczne, przesunięcie granic i utrata części terytorium dawnej Rzeczypospolitej, spowodowały, że za wschodnią granicą naszego kraju pozostały miejsca, które przez wieki spełniały istotną rolę kulturotwórczą, jako ośrodki naukowe, centra życia religijnego i duchowego. Tragiczne wydarzenia w sposób szczególny dotknęły zarówno mieszkańców kraju, jak i materialną spuściznę.

Jan Paweł II, przemawiając 2 kwietnia 1980 r. w siedzibie UNESCO w Paryżu, powiedział: *Jestem synem narodu, który przetrwał najstraszliwsze doświadczenia dziejów, którego wielokrotnie sąsiedzi skazywali na śmierć – a on pozostał przy życiu i pozostał sobą. Zachował własną tożsamość, i zachował pośród rozbiorów i okupacji własną suwerenność jako naród – nie biorąc za podstawę przetrwania jakichkolwiek innych środków fizycznej potęgi jak tylko własna kultura, która się okazała w tym przypadku potęgą większą od tamtych potęg.*

Na początku lat 90. XX w., po przemianach politycznych w Europie Wschodniej Państwo Polskie podjęło działania, których celem jest praktyczna realizacją projektów ochrony narodowych dóbr kultury znajdujących się za granicą. Jednak, co należy podkreślić, zwłaszcza w przypadku państw-sukcesorów dawnej Rzeczypospolitej, działalność ta silnie powiązana jest z sytuacją polityczną i gospodarczą w krajach powstałych po rozpadzie Związku Sowieckiego.

Dbłość o spuściznę kulturową znajdującą się poza granicami Polski jest bez wątpienia jednym ze szczególnie istotnych zadań Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Mam tu na myśli zarówno projekty obejmujące obszar historycznej Rzeczypospolitej w jej granicach z 1772 r., jak i działania związane z ochroną i rewitalizacją spuścizny kulturowej z czasów obydwu Wielkich Emigracji: dziewiętnastowiecznej i pojałtańskiej. Charakter i intensywność kontaktów z poszczególnymi państwami, na terytoriach których

---

znajdują się obiekty polskiej spuścizny kulturowej, różni się znacząco i determinuje faktyczne możliwości ich ochrony.

Wśród podejmowanych zadań należy wskazać nie tylko prace dokumentacyjne i konserwatorskie, lecz również promowanie badań naukowych i wiedzy o polskim dziedzictwie kulturowym poza krajem. Dzięki funduszom Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, co trzy lata organizowany jest Międzynarodowy Kongres Naukowy „Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej”. Niezmienna pozostała idea przyświecająca organizacji pierwszej edycji Kongresu w 2009 roku, zmierzająca do możliwie kompleksowej prezentacji aktualnego stanu oraz potrzeb badawczych w obszarze dziedzictwa dawnej Rzeczypospolitej, ze szczególnym uwzględnieniem spuścizny kulturowej pozostającej poza granicami naszego kraju. Podczas tego cyklicznego spotkania historyków i historyków sztuki, konserwatorów zabytków, muzealników, archiwistów, bibliotekarzy i literaturoznawców – spotkania, które z założenia ma charakter interdyscyplinarny – naukowcy mają możliwość wymiany doświadczeń, jakie były udziałem przedstawicieli różnych gałęzi nauk humanistycznych. Przywracana, poszerzana i weryfikowana jest wiedza o dziełach powstałych na ziemiach do Polski już nienależących, odkrywane są dotąd nieznanie szerzej zjawiska artystyczne i przypominany czy wręcz odkrywany jest dorobek wielu zapomnianych twórców i artystów.

Staraniem głównego organizatora kongresu – białostockiego Instytutu Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy – do rąk Czytelników trafiają kolejne tomy materiałów podsumowujące III edycję konferencji, jaka odbyła się jesienią 2015 roku. Z satysfakcją mogę podkreślić, że wśród artykułów naukowych polskich i zagranicznych uczonych wiele miejsca zajęły efekty badań, prac inwentaryzacyjnych i konserwatorskich finansowanych ze środków polskiego resortu kultury. Żywię również nadzieję, że informacje zawarte w tej publikacji będą przyczynkiem do zainteresowania dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej, stanowi ono bowiem o naszej tożsamości i kulturze duchowej.

*Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego*

Prof. Piotr Gliński